

Kazimierz Miroszewski

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Antykomunistyczna opozycja na ziemi myszkowskiej w okresie Polski Ludowej (do 1980 roku)

Po zakończeniu II wojny światowej Rzeczpospolita Polska, a od 22 lipca 1952 roku Polska Rzeczpospolita Ludowa, formalnie była państwem niepodległym. Nie była jednak państwem suwerennym. Suwerenność ograniczał Związek Sowiecki zarówno, jeżeli chodzi o politykę zagraniczną, jak i w wielu aspektach, politykę wewnętrzną. Ta podległość przez 45 lat była w poszczególnych okresach czasu mniejsza lub większa. Polska nie była również demokratyczna. Zgadzali się na to politycy Polskiej Partii Robotniczej (PPR), a następnie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Jak pisał Jerzy Eisler: *Stopień serwilizmu przywódców PZPR wobec gospodarzy Kremla uzależniony był zapewne między innymi od osobistych predyspozycji poszczególnych działaczy: jedni mieli duszę „pokornych niewolników” w większym stopniu, inni w mniejszym. Jedni czuli się głównie Polakami, a dopiero w dalszej kolejności komunistami, inni całkowicie odwrotnie. Nie brakowało i takich, zwłaszcza wśród najstarszych działaczy wywodzących się jeszcze z Komunistycznej Partii Polski, którzy Związek Sowiecki uważali za ojczyznę międzynarodowego proletariatu i ruchu komunistycznego, a tym samym i swoją własną. Być może dla nich sprawa była najprostsza: służąc ZSRR – we własnym mniemaniu – służyli Polsce¹.*

Spółeczeństwo polskie wobec nowej władzy zachowywało różne postawy: od pełnego poparcia do całkowitej negacji. Negujący system komunistyczny w każdej postaci traktowali władzę, jako obcą agenturę i przeciwstawiali się jej zarówno w sposób otwarty jak i zbrojny, kontynuując po zakończeniu II wojny światowej działalność konspiracyjną przeciwko okupantowi sowieckiemu i jego polskim współpracownikom.

¹ J. Eisler, *Czterdzieści pięć lat, które wstrząsnęły Polską. Historia polityczna 1944-1989*. Warszawa 2018, s. 12.

W okresie 1945 – 1947 próbą przeciwstawienia się dominacji PPR była działalność Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL) i Stronnictwa Pracy (SP). Obie partie tworzyły tzw. legalną opozycję w czasie przygotowań do wyborów, do Sejmu Ustawodawczego.

W sierpniu 1945 roku Stanisław Mikołajczyk zdecydował się na utworzenie PSL. Formalnie prezesem PSL został Wincenty Witos. PSL w swoim programie, uchwalonym na I Kongresie w dniach 19-21 stycznia 1946 roku uznawał, iż *Niezawisłość państwa jest najwyższą formą organizacji wolnego narodu. [...] Polska ma prawo być demokratyczną Rzeczpospolitą, o której władzach będzie stanowił naród w wolnych i demokratycznych wyborach*². Na terenie ziemi myszkowskiej struktury organizacyjne Stronnictwa powstały w listopadzie 1945 roku. Ze Stronnictwa Ludowego przeszli do PSL członkowie kół gminnych w Koziegłowach, Koziegłówkach, Niegowie i Mrzygłódzie. Inicjatywę tą poparł sekretarz ZP SL Zygmunt Maszczyk i prezes ZP SL Ludwik Rajczyk. Na zjeździe działaczy PSL, który odbył się w Zawierciu 30 grudnia 1945 roku, wybrano władze powiatowe PSL³. Większość kierownictwa wywodziła się z terenu tzw. ziemi myszkowskiej (patrz tabela nr 1).

Tabela nr 1: Zarząd Powiatowy PSL w Zawierciu

Funkcja	Imię i nazwisko	Gmina
Prezes	Ludwik Rajczyk	Żarki
I wiceprezes	Władysław Hrut	Mrzygłód
II wiceprezes	Zygmunt Kostarczyk	Żarki
Sekretarz	Stanisław Wałek	Mrzygłód
Skarbnik	Franciszek Kruzel	Zawiercia
Członek	Piotr Merta	Włodowska Góra
Członek	Władysław Krupa	Zawiercie
Członek	Piotr Opałko	Mrzygłód
Członek	Józef Nowakowski	Żarki
Członek	Józef Skorek	Jaworznik

2 R. Kozłowski, J. Sziling, *Historia PRL 1944-1950. Wybór źródeł. Cz. I*. Toruń 1978, s. 210-211.

3 K. Miroszewski, *Ruch ludowy na ziemi myszkowskiej w latach 1939-1949*, „Zeszyty Myszkowskie” 2014, nr 1, s. 119-120.

Źródło: K. Miroszewski, *Życie polityczne w powiecie zawierciańskim (1945 – 1947)*. w: *Pierwsze lata komunizmu w powiecie zawierciańskim (1945 – 1947)*. Red. W. Dubiański. Katowice-Kraków 2007, s. 15.

Na początku 1946 roku największe koła PSL były w Mrzygłodzie, Koziegłowach, Koziegłówkach, Poraju, Pińczycach i Żarkach. PSL posiadał też duże wpływy wśród kadry nauczycielskiej oraz w środowiskach robotniczych. Członkowie PSL byli wójtami w gminach:

- Koziegłówki – Wacław Zadros,
- Mrzygłód – Mikołaj Pawlik,
- Żarki – Ludwik Rajczyk.

Gminna Rada Narodowa w Żarkach była zdominowana przez radnych z PSL – 10 na 15 radnych. W Gminnej Radzie Narodowej w Mrzygłodzie dwóch radnych było członkami PSL⁴.

W listopadzie 1945 roku PPR zaproponował wspólną listę w wyborach do Sejmu Ustawodawczego. Dla PSL przewidywano 20% mandatów. Ostatecznie, na początku marca 1946 roku PSL odrzuciło tę koncepcję. Decyzję tą poparli terenowi działacze PSL. Stanisław Walek z Mrzygłodu na zebraniu PSL, 2 marca 1946 roku, stwierdził: *Mamy 98% za sobą i do bloku wyborczego nie przystąpimy. Polskę musimy sami wywalczyć, a nie żadna Rosja*⁵.

Decyzje kierownictwa PSL w sprawie wspólnego bloku wyborczego spowodowały wzrost represji w stosunku do działaczy PSL. Na terenie tzw. ziemi myszkowskiej, 11 kwietnia 1946 roku, Władysław Hrut został postrzelony w swoim domu przez nieznaną sprawców. Otrzymał cztery postrzały. Także została ranna jego trzyletnia córka Stefania. Po pobycie w zawierciańskim szpitalu (4 miesiące i 9 dni) powrócił do pracy w Urzędzie

4 K. Miroszewski, *Życie polityczne...*, s. 20.

5 K. Miroszewski, *Ruch ludowy...*, s. 122.

Gminy, w Mrzygłodzie. 11 czerwca 1946 roku, w godzinach popołudniowych, przedstawiciele Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego dokonali zawieszenia działalności PSL w powiecie zawierciańskim pod zarzutem współpracy z podziemiem niepodległościowym (oddział Władysława Musialika „Bolesława”). O fakcie tym nie powiadomiono władz wojewódzkich PSL. Także w prasie nie ukazał się żaden komunikat na ten temat. Jedynie powiadomiono ustnie dwóch członków Powiatowego Zarządu PSL, że została zawieszona działalność PSL na terenie całego powiatu zawierciańskiego. Faktyczną przyczyną rozwiązania były naciski PPR, która obawiała się wpływów PSL, które posiadało na terenie powiatu około 10 tysięcy członków. Działacze PPR uważali, iż aktywna praca PSL może doprowadzić do rozpadu poszczególnych komórek PPR i zwycięstwa PSL w walce o władzę. UBP dokonał rewizji i zamknięcia wszystkich sekretariatów PSL na terenie powiatu, w tym w: Żarkach, Koziegłowach, Mrzygłodzie i Niegowie. Przed zawieszeniem i kilka dni po zawieszeniu nie aresztowano żadnego członka PSL. Natomiast kilkanaście godzin przesłuchiwani w PUBP, w Zawierciu byli: Ludwik Rajczyk, prezes koła gminnego w Mrzygłodzie Władysław Szymański, prezes koła gminnego w Mrzygłodce Stanisław Sikorski i członkowie tego koła Orman Pawlik i Szczepan Woś⁶.

Brak zgody PSL i SP na wspólny blok wyborczy, doprowadził do powstania koncepcji referendum ludowego. Dawała ona możliwość przesunięcia wyborów na okres późniejszy, sprawdzenia wpływów bloku rządzącego w społeczeństwie oraz podjęcia decyzji o potrzebie sfalszowania wyników głosowania. PSL nawoływał społeczeństwo do głosowania „NIE” na 1 pytanie. Jednak nie mogło ono na szerszą skalę rozwinąć akcji propagandowej. Wiece PSL były rozwiązywane lub nie dochodziły do skutku. Natomiast ulotki i plakaty były konfiskowane przez UBP lub zrywane przez „młodzieżowe brygady”, związane z blokiem demokratycznym. Istotną sprawą był również skład obwodowych komisji wyborczych. Na wstępnej

6 Tamże.

liście kandydatów na przewodniczących i ich zastępców obwodowych komisji wyborczych PSL miało następujących przedstawicieli: Władysław Szymański – przewodniczący Mrzygłód, Edward Masłoń – zastępca przewodniczącego Niwa Wieś i Stefan Zamorowski - zastępca przewodniczącego Przybynow. Natomiast SL reprezentował Józef Szczepańczyk - zastępca przewodniczącego Niegowa i Tadeusz Byliński – przewodniczący Choroń. Po zawieszeniu ZP PSL w żadnej komisji nie było już działaczy PSL. Spośród 20 działaczy PSL aresztowanych na terenie powiatu zawierciańskiego tylko Jan Wielgos z Mrzygłodu pozostał w areszcie, w dniu referendum ludowego (30 czerwca 1946 roku)⁷.

Przed wyborami do Sejmu Ustawodawczego, pomimo zawieszenia PSL, działacze PSL prowadzili swoją akcję wybrczą. Tak zwana szeptana propaganda, rozrzucanie ulotek przez zwolenników S. Mikołajczyka, utrudniała działalność bloku demokratycznego. Wyróżniał się w niej kandydat na posła Stanisław Wałek, który w okresie 1.02.1945 – 1.09. 1946 roku pracował jako nauczyciel w Mrzygłodzi. Był sekretarzem Powiatowego Zarządu PSL w Zawierciu, zastępcą prezesa Gminnego Zarządu PSL w Mrzygłodzi i instruktorem organizacyjnym Wojewódzkiego Zarządu PSL w Katowicach. Agitował i rozpowszechniał ulotki PSL, za co został prewencyjnie aresztowany. W areszcie, w dniach 27.12.1946 – 25.02. 1947 roku, przetrzymywani byli również Władysław Hrut i Mikołaj Pawlik z Mrzygłodu. Agitacja prowadzona przez zwolenników PSL przyniosła pozytywne skutki. Jak oceniano w sprawozdaniu Komitetu Powiatowego PPR w Zawierciu za miesiąc grudzień 1946 roku: *Na odcinku wiejskim propaganda P.S.L. dokonała spustoszenia i akcja agitacyjna trójek i Komitetów Obywatelskich ma wiele trudności do pokonania mimo, że utworzyliśmy do tej pory 100 Kom. [itetów] Obyw.[atelskich] z bezpartyjnych, z udziałem S.L., Z.S.Ch., P.P.R. i P.P.S.*⁸

7 Tamże, s. 124.

8 Tamże, s. 124-125.

Drugie legalne stronnictwo opozycyjne – Stronnictwo Pracy miało stosunkowo niewielkie wpływy na terenie ziemi myszkowskiej. Jego struktury organizacyjne powstały tylko na terenie Żarek. Członek SP był radnym w Gminnej Radzie Narodowej w Żarkach. Po referendum ludowym, działacze SP, m.in. Adam Zieliński, 27 lipca 1946 roku poparli decyzję prezesa Zarządu Głównego SP Karola Popiela, o zawieszeniu działalności SP⁹.

Zbrojną postawę reprezentowali żołnierze niepodległościowego podziemia antykomunistycznego. Podziemie poakowskie reprezentował oddział Władysława Musialika ps. „Bolesław”. Podlegał od Jerzemu Krupińskiemu ps. „Ponury” z częstochowskiej organizacji „NIE”, a od maja 1945 roku częstochowskiej Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj (DSZ). W tym czasie przyjął on pseudonim „Żeliszawski”. Jego zastępcami byli Waław Drabek ps. „Włodzimierz” oraz Józef Jakubczyk ps. „Bogdan”. Dowódcami plutonów byli NN ps. „Jan” nauczyciel z Winowna i Stanisław Dziuk ps. Adam” z Koziegłówek. Placówkami dowodzili w: Suliszowicach – Antoni Biedroń ps. Baltazar”, Zrębicach - NN ps. Jaskółka”, Cynkowie – leśniczy Kasprzycki, Woźnikach – Ordan, komendant posterunku Milicji Obywatelskiej (MO), Poraju i Koziegłowach – również komendanci lokalnych posterunków MO. Łącznikiem ze sztabem częstochowskim był Władysław Cesarz ps. Olek” z Winowna, a z „Ponurym” Kasprzycki. Wykonywaniem wyroków zajmowała się grupa dywersyjna w skład której wchodził: Władysław Grabowski ps. „Śmiały”, Antoni Zimny ps. „Wojak”, „Włodzimierz” (Waław Drabek?), Ignacy Psionka ps. „Czerna”, Józef Jakubczyk ps. „Bogdan”, Antoni Grabiński ps. Ryba”, NN ps. „Zielony” i NN ps. „Zawisza”. Celem działalności oddziału „Bolesława” było wyeliminowanie wpływów PPR wśród miejscowej ludności poprzez wydawanie i wykonywanie wyroków śmierci na organizatorach komórek PPR oraz zastraszanie członków i zwolenników PPR. 24 maja grupa dywersyjna wykonała wyrok śmierci na Teodorze Raku, który przed wojną był działaczem związkowym, w czasie wojny

9 Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, sygn. IPN Ka 02/1482, k. 23.

należał do oddziału „Twardego”, a w 1945 roku wstąpił do PPR. Dwa dni później zabito we wsi Biskupice kolejnych czterech członków PPR. Kilka dni później dwóch członków PPR w Boguchwałowicach. Osobom podejrzanym o sympatię z władzą komunistyczną wysyłano pogróżki lub konfiskowano mienie, np. 20 września 1945 roku skonfiskowano u Emilii Kaim dwie krowy i dwie jałówki. W nocy z 29 na 30 sierpnia oddział przebywał w Koziegłowach. Pobito kilku członków PPR, a podczas wymiany ognia zabito jednego żołnierza sowieckiego i raniono funkcjonariusza UBP. W ramach akcji przeciwko UBP i MO oddział zaatakował posterunek MO w Żarkach. 15 maja zdobyto placówkę i rozbrojono milicjantów. W nocy z 24 na 25 maja grupa egzekucyjna wykonała wyrok śmierci na funkcjonariuszu UBP Kazimierzu Machurze, a w czerwcu na Stanisławie Rudce. W lipcu zabito w Koziegłówkach funkcjonariuszy UBP Stefana Torbusa i Ignacego Kryściaga oraz towarzyszącą im Janinę Strzelecką. W kwietniu oddział „Bolesława” liczył sześciu żołnierzy, a w lipcu 1945 roku podobno 150 żołnierzy. Wywodzili się oni spośród mieszkańców m.in. Koziegłów, Cynkowa, Winowna i Żeliszawic. Wielu było dezertarami z Wojska Polskiego. Latem 1945 roku do oddziału wstąpili żołnierze z sosnowieckiego inspektoratu Armii Krajowej ukrywający się przed NKWD. Brak jest danych na temat strat oddziału. 23 września 1945 roku odbył się w Koziegłówkach, pogrzeb ekshumowanych dwóch żołnierzy „Bolesława”, którzy zginęli prawdopodobnie w czasie lipcowej walki z funkcjonariuszami UBP w Koziegłówkach. W pogrzebie brało udział nie tylko około 250 ludzi spod znaku AK, ale również milicjanci z Koziegłów i sekretarz PPR Jan Oleksiak¹⁰.

Po ogłoszeniu amnestii (21 sierpnia 1945) oraz deklaracji pułkownika Jana Mazurkiewicza ps. „Radosław” o wyjściu z konspiracji i rozwiązaniu DSZ doszło do ujawnienia się oddziału „Bolesława”. Decyzję o ujawnieniu się przekazał „Bolesławowi” „Ponury” w lesie koło Winowna. 24 września

10 A. Dziuba, *Podziemie poakowskie w województwie śląsko-dąbrowskim w latach 1945-1947*. Kraków 2005, s. 60-61, 129-132; K. Miroszewski, J. Durka, M. Nita, ks. J. Związek, *Po obu stronach Warty. Zarys dziejów Myszkowa*. Myszków 2010, s. 288-289.

oddział stawił się przed komisją amnestyjną w Częstochowie, składając część broni. Lepsza została ukryta przez „Bolesława”. Na powracających do domu żołnierzy „Bolesława” czekali funkcjonariusze UBP z Zawiercia. Dzięki ostrzeżeniom uniknęli aresztowania. Oddział powrócił do konspiracji¹¹.

Od listopada 1945 roku dochodziło do licznych starć pomiędzy oddziałem „Bolesława”, a funkcjonariuszami MO i UBP oraz żołnierzami Korpusu Bezpieczeństwa Publicznego (KBW). Oddział dokonywał licznych rekwizycji w sklepach i magazynach spółdzielczych oraz akcji przeciwko członkom PPR i funkcjonariuszom MO i UBP. UBP obciążało oddział „Bolesława” za wszystkie rabunki, napady, które zdarzały się w okolicach Koziegłów, Koziegłówek, Pińczyc i Winowna. Na początku listopada 1945 roku zbrojny oddział dokonał napadu na ciężarówkę KBW, na drodze pomiędzy Koziegłównami i Siewierzem. Ranny został podoficer informacji 7. samodzielnego baonu operacyjnego. W odwecie grupa operacyjna UBP i KBW, 6 grudnia, aresztowała w Brudzowicach siedem osób, które przyznały się do uczestnictwa w akcjach zbrojnych. Następnego dnia kontynuowano oblławę w Cynkowie. 8 grudnia „Bolesław” na czele 30 osobowej grupy zaatakował uczestników oblawy. W sumie zginęło czterech żołnierzy oraz „Wydra” z oddziału „Bolesława”. Stanisław Dyrka został ranny. To starcie zbrojne spowodowało kolejne represje ze strony sił bezpieczeństwa. Do 16 grudnia aresztowano 162 osoby podejrzane o współpracę z podziemiem. 11 grudnia, w trakcie oblawy w Cynkowie i Winownie, zastrzelono sześć uciekających osób, w tym braci Zimnych. Te akcje zmusiły „Bolesława” do wydania rozkazu o rozproszeniu się. Sam z kilkoma żołnierzami ochrony sztabu udał się do Suliszowic¹².

Od początku 1946 roku zwiększyła się liczba napadów przypisywanych oddziałowi „Bolesława” dokonywanych w rejonie Koziegłów, Pińczyc i Winowna, m.in. 10 stycznia Franciszkowi Nowakowi z Koziegłów

11 A. Dziuba, *Podziemie poakowskie...*, s. 141. K. Miroszewski, J. Durka, M. Nita, ks. J. Związek, *Po obu stronach Warty...*, s. 290.

12 A. Dziuba, *Podziemie poakowskie...*, s. 267-269.

zabrano pieniądze i artykuły spożywcze, 23 stycznia zabrano artykuły spożywcze ze sklepu Marii Tomczyk, 13 lutego pobito Józefa Męcika z Nowej Wsi i zabrano mu żywność. 23 stycznia wykonano wyrok śmierci na Antoniego Oleksiaka w Koziegłowach. 27 stycznia doszło do starcia żołnierzy „Bolesława” z milicjantami z Koziegłów. Zginęli Jan Gruszka i Krawczyk z oddziału „Bolesława”. Jeden milicjant został ranny. W ostatnich dniach marca został zastrzelony zastępca wójta w gminie Koziegłówki Władysław Nowak. Te akcje spowodowały kolejne oblawy. Od 3 do 8 marca 300 funkcjonariuszy KBW, MO i UBP przeprowadziło aresztowania w 15 wioskach. Spośród 170 aresztowanych większość zwolniono. Dziewięciu uznano za czynnych członków oddziału „Bolesława”, a pięciu podejrzewano o współpracę¹³.

W kwietniu i maju 1946 roku funkcjonariusze KBW, MO i UBP zorganizowali kolejne oblawy. 14 kwietnia w Cynkowie, Krusinie, Markowicach, Mysłowie i Winownie aresztowano około 20 osób podejrzanych o współpracę z podziemiem. 24 kwietnia doszło w Pustkowi Pińczyckim, w trakcie oblawy, do wymiany ognia z żołnierzami „Bolesława”. W odwecie żołnierze podziemia dokonali udanego zamachu na komendanta posterunku MO w Żarkach Józefa Krajewskiego. Został on zastrzelony na drodze Myszków – Żarki. 12 maja funkcjonariusze UBP próbowali aresztować „Bolesława” podczas zabawy w Brudzowicach, na którą on jednak nie przybył. Aresztowano natomiast cztery osoby oskarżając je o współpracę z podziemiem. 18 maja funkcjonariusze UBP aresztowali należącego do oddziału „Bolesława” Władysława Świebodę ps. „Świerk” we wsi Osiek. 22 maja ciężko zranili łącznika „Bolesława” Ignacego Psionkę ps. „Czerna”. Zmarł on w zawierciańskim szpitalu. W kolejnych zasadzkach aresztowano Władysława Królickiego, Antoniego Gruszkę i Władysława Matyję¹⁴.

13 Tamże, s. 269-270.

14 A. Dziuba, *Podziemie poakowskie...*, s. 271-272; K. Miroszewski, J. Durka, M. Nita, ks. J. Związek, *Po obu stronach Warty...*, s. 290.

W okresie przed referendum ludowym, żołnierze „Bolesława” prowadzili akcję propagandową przeciwko PPR-owi. Wraz ze zwolennikami PSL organizowali wiece przedwyborcze. Po referendum, oddział wznowił działalność zbrojną. 15 lipca Stanisław Sobota zastrzelił na drodze Cynków – Winowno dwóch milicjantów, a trzeciego ciężko ranił. Podczas obławy, w dniach 2-7 sierpnia, został zastrzelony Stanisław Szymał ps. Sarna” z ochrony sztabu „Bolesława”. 10 sierpnia w starciu trzech funkcjonariuszy UBP powracających z Winowna z dwoma żołnierzami „Bolesława”, ranni zostali funkcjonariusz UBP Roman Kozioł i jeden z żołnierzy. 26 sierpnia okrążony w stodole, w Markowicach Bronisław Musialik ps. „Giętki” popełnił samobójstwo¹⁵.

Stacjonowanie grupy operacyjnej KBW i UBP w rejonie Pińczyc oraz aresztowania i śmierć żołnierzy „Bolesława” uniemożliwiło prowadzenie działalności partyzanckiej. Oddział został rozproszony. Sam „Bolesław” przebywał głównie w rejonie Winowna i Pińczyc. Pod koniec listopada 1946 roku część oddziału wznowiła działalność, prawdopodobnie pod kierownictwem Antoniego Grabińskiego ps. Ryba”. 29 listopada pobito kolbami karabinów Bolesława Matyję z Pustkowie Lgockiego. W marcu nakazano informatorowi UBP „Wydrze” wyjazd z Pustkowie Lgockiego¹⁶.

Wiosną 1947 roku, po ogłoszeniu amnestii, „Bolesław” wydał rozkaz o rozwiązaniu oddziału. „Bolesław” oraz sześciu jego żołnierzy ujawniło się 25 kwietnia w katowickim WUBP. Na przełomie lipca i sierpnia 1947 roku UBP podjął decyzję o aresztowaniu „Bolesława”. Zdołał on jednak uciec i ukrywał się do 1956 roku. Ujawnił się w katowickiej prokuraturze wraz z Józefem Jakubczykiem ps. „Bogdan”¹⁷.

15 A. Dziuba, *Podziemie poakowskie...*, s. 272-274.

16 Tamże, s. 276.

17 A. Dziuba, *Podziemie poakowskie...*, s. 276; K. Miroszewski, J. Durka, M. Nita, ks. J. Związek, *Po obu stronach Warty...*, s. 292.

Działalność oddziału „Bolesława” nie zawsze była pozytywnie odbierana przez mieszkańców ziemi myszkowskiej. Rekwizycja biżuterii i wartościowych przedmiotów nie zawsze była spowodowana potrzebami aprowizacyjnymi. Prawdopodobnie „Bolesław” zaczął tracić kontrolę nad zachowaniem swoich żołnierzy. Jak pisał Jarosław Durka: *Od końca 1945 r. członkowie grupy „Bolesława” zaczęli jednak dokonywać trudnych do uzasadnienia potrzebami konspiracji napadów noszących znamiona pospolitych rabunków. [...] Toteż, kiedy „Bolesław” organizował zaopatrzenie i wracał do leśniczówek i gospodarstw, często musiał się spotykać z nieprzychylnym przyjęciem. Zabrane krowy, konie, kury czy odzież przysparzały mu wrogów*¹⁸. Według wspomnień mieszkańców również środki finansowe i wartościowe przedmioty. Spowodowało to, iż np. wielu mieszkańców Rzeniszowa negatywnie oceniało działalność grupy, szczególnie po zamordowaniu Józefa Walo z Rzeniszowa i Władysława Nowaka z Markowic, którzy nie byli związani z ruchem komunistycznym¹⁹. 3 lutego 1946 roku, po napadzie na dom żydowskiej rodziny Fiszla i Szlomy Blochów w Myszkowie oraz wypisaniu na budynku myszkowskiej stacji PKP hasel antysemitycznych twierdzono, jak pisał Jarosław Durka, że *oddział jest zgrupowaniem NSZ, zwłaszcza, że „Bolesław” miał przyzwalać na napady rabunkowe na Żydów i volksdeutschenów, co potwierdzali wspomniani wyżej przesłuchiwani partyzanci*²⁰.

Oddział „Bolesława” był podzielony na kilka grup. Liczba żołnierzy wahała się od 60 do 200. Stacjonowali oni na placówkach z okresu II wojny światowej lub we własnych domach. Uzbrojenie oddziału składało się z broni maszynowej, automatycznej, karabinów i granatów. W trakcie werbunku nowych członków, „Bolesław” przekonywał ich o wybuchu wojny aliantów zachodnich z Związkiem Sowieckim, która przywróci Polsce nowy ustrój. Akcje dywersyjno-sabotażowe miały wspomóc wojska alianckie. Akcje

18 J. Durka, *Oddział Władysława Musialika „Bolesława” w latach 1939-1947. Z dziejów polskiego podziemia niepodległościowego*. „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2005, nr 24, s. 91, 98-99.

19 K. Miroszewski, *70 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Rzeniszowie*. Rzeniszów 2018, s. 22.

20 A. Dziuba, *Podziemie poakowskie...*, s. 291-292.

sabotażowe w zakładach przemysłowych również miały doprowadzić do przyspieszenia upadku systemu komunistycznego w Polsce. Bez pardonowa walka z aparatem komunistycznym niewątpliwie osłabiła w okresie 1945 – I połowa 1946 roku, działalność tego aparatu. Wiele osób wycofało się z działalności politycznej. Według obliczeń WUBP w Katowicach oddział „Bolesława” zabił łącznie 22 osoby. Jak pisał Adam Dziuba „Bolesław” wykorzystał *w dużym stopniu swoją znajomość lokalnych warunków i społeczności, by osiągnąć stosunkowo dużą skuteczność własnych działań i zminimalizować ryzyko dekonspiracji. [...] przeważały działania doraźne w oczekiwaniu na zmianę sytuacji politycznej: nie próbował stać się istotnym elementem sceny politycznej, gdyż nie miał szerszego zaplecza ideologicznego i politycznego*²¹.

Drugim oddziałem zbrojnego, niepodległościowego podziemia antykomunistycznego na ziemi myszkowskiej był oddział Stanisława Wencla „Twardego”. W maju 1945 roku przystąpił do zorganizowania własnego oddziału w oparciu o partyzantów z okresu okupacji, którzy byli zgrupowani od marca 1945 roku w 10-osobową grupę Kazimierza Dziechciarza i 13-osobową grupę Zenona Pazera ps. „Dańko”. Oddział „Twardego” podlegał inspektoratowi sosnowieckiemu Okręgu Śląskiego DSZ. 13 maja 4-osobowa sekcja zaatakowała posterunek MO w Mrzygłodzie, celem zdobycia karabinu maszynowego. Brak odpowiedniego rozpoznania sprawił, iż na posterunku był niewtajemniczony w akcję milicjant kpr. Marian Witus. Podczas wymiany ognia został on zabity. Śmierć milicjanta była niezamierzona. Po zatrzymaniu przez UBP matki i siostry „Twardy”, po pertraktacjach, ujawnił się. Został aresztowany w Katowicach. Przebywał w więzieniu do 6 października 1945 roku. Lucjan Słonczycki ps. „Ligoń”, zastępca „Twardego” próbował, po utracie kontaktu z sosnowieckim inspektoratem, nawiązać kontakt ze sztabem inspektoratu częstochowskiego DSZ. Po ogłoszeniu amnestii L. Słonczycki i jego podwładni ujawnili się²².

21 Tamże, s. 293, 314, 402, 518.

22 Tamże, s. 121-122, 246.

W listopadzie 1945 roku L. Słonczycki wstąpił do Konspiracyjnego Wojska Polskiego. Przyjął pseudonim „Drabina”. Swój oddział organizował w okolicach Myszkowa. Wiosną 1946 roku przystąpił do działalności. 6 marca „Drabina” wraz z trzema żołnierzami zabrał z Urzędu Gminnego w Mrzygłodzie 35 tysięcy zł, aparat telefoniczny i dwie maszyny do pisania. W kwietniu został mianowany dowódcą Komendy Powiatowej „Dęby” na powiat zawierciański. Zadaniem każdej Komendy, w myśl instrukcji dowództwa KWP, było co najmniej raz w miesiącu prowadzenie poważnych ataków na MO i UB oraz likwidacja ich funkcjonariuszy i członków PPR. Wywiadem w KP „Dęby” kierował Antoni Nowak ps. „Edek”. Zbierał on informacje o nastrojach ludności, członkach PPR, strukturze MO i UB. Komenda otrzymywała niewielką ilość gazetek konspiracyjnych oraz przed referendum ludowym około tysiąca ulotek „Mówi Polska zakonspirowana, jak głosować”. W czerwcu i lipcu Komenda wysłała kilka ostrzeżeń dla funkcjonariuszy MO, którzy zbyt gorliwie działali na rzecz nowej władzy. W czerwcu oddział „Drabiny” przeprowadził rekwizycję w myszkowskim młynie. W następnym miesiącu, po aresztowaniach w kierownictwie KWP, „Drabina” stracił kontakt z Częstochową. Do lutego 1947 roku przeprowadził kilka akcji rekwizycyjnych, m.in. na drodze koło Zawiercia prywatnym kupcom zabrano pieniądze i towary. Te akcje według Adama Dziuby „należałoby raczej zakwalifikować jako rabunki”²³. 20 lutego 1947 roku funkcjonariusze Komendy Powiatowej MO w Zawierciu aresztowali „Drabinę” i dwóch jego podwładnych. Według sprawozdania PUBP w Zawierciu KP „Dęby” została zlikwidowana do 25 lutego 1947 roku.

Rok 1947 zakończył działalność opozycji. Nastąpiła izolacja tych grup, jak pisał Jerzy Eisler, „które nie chciały zaakceptować nowej władzy, w tym przede wszystkim antykomunistycznego podziemia zbrojnego. Posługując się „tąktyką salami”, PPR eliminowała kolejnych rywali i przeciwników politycznych, systematycznie „czyszcząc” pole do ustanowienia

23 Tamże, s. 247.

w Polsce własnej dyktatury. Naturalnie był to proces i nie można utrzymywać, że zakończył się on zimą 1947 roku. Niemniej jednak z pewnością można powiedzieć, że kończył się wtedy etap na drodze budowy w Polsce systemu komunistycznego w jego totalitarnym wydaniu²⁴. Członkowie PSL, albo zaprzestali działalności politycznej, albo wstępowali do SL. Po wyborach do Sejmu Ustawodawczego, w stosunku do działaczy PSL, funkcjonariusze PUBP w Zawierciu prowadzili działalność obserwacyjną. Stwierdzono, iż 3/4 członków PSL pozostało bezpartyjnymi. Nastąpiła ostateczna eliminacja działaczy PSL z kierownictwa w Gminnych Radach Narodowych.

Próby odrodzenia opozycji antykomunistycznej na ziemi myszkowskiej nastąpiły w II połowie lat 70-tych. Działacze Komitetu Obrony Robotników (KOR) z Warszawy w relacjach o rozwoju KOR wspominali, iż ziemia myszkowska była ważnym miejscem kolportażu wydawnictw niezależnych (bezdebitowych), szczególnie „Robotnika”. Według Henryka Wujca do Myszkowa przekazano w sumie około 300 egzemplarzy „Robotnika”. W „Komunikatach KSS KOR” ukazywały się relacje z Myszkowa, m.in. w dziele „Represje” z dnia 31 lipca 1978 roku pisano o rewizji w mieszkaniu współpracownika „Robotnika” Jana Łaszka²⁵ oraz o odmowie zasiłku chorobowego dla przebywającego na zwolnieniu lekarskim drugiego współpracownika „Robotnika” Ireneusza Maligłówni. Obaj pracowali w myszkowskim PKS-ie. Wśród sygnatariuszy „Karty Praw Robotniczych” z lipca 1979 roku znajdowali się wspomniani działacze oraz Edward Pytlarz, mechanik z Ślęzan koło Lelowa²⁶.

Również Leopold Kazimierz Gondro z Myszkowskich Zakładów Metalurgicznych „Mystal” współpracował z KOR. W 1978 roku spotkał się z działaczami Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR” w mieszkaniu

24 J. Eisler, *Czterdzieści pięć lat...*, s. 101.

25 Jan Łaszek był zarejestrowany przez Służbę Bezpieczeństwa 6 kwietnia 1975 roku jako TW „Bartek”. 20 sierpnia tego roku został zdjęty z ewidencji. Ponownie zarejestrowano go jako TW „Odważny” 4 sierpnia 1978 roku. 15 listopada 1989 roku został zdjęty z ewidencji.

26 W. Rotarski, *Zarys historii NSZZ „Solidarność” w Myszkowie w latach 1980-1990*, „Zeszyty Myszkowskie” 2017, nr 4, s. 50-52.

Alfredy Przedborskiej. W maju tego roku, A. Przedborska i L. K. Gondro spotkali się w Warszawie z Janem Lityńskim i małżeństwem Romaszewskich. Wyrazili chęć współpracy z KOR oraz przywieźli do Myszkowa kilka egzemplarzy „Robotnika” i dwa zeszyty „Biuletynu Informacyjnego”. Jednak po rozmowie z funkcjonariuszami SB L. K. Gondro zaprzestał do lata 1980 roku działalności opozycyjnej²⁷.

Jednak dopiero karnawał „Solidarności” uaktywnił myszkowskie społeczeństwo.

Streszczenie

Kazimierz Miroszewski

Antykomunistyczna opozycja na ziemi myszkowskiej w okresie Polski Ludowej (do 1980 roku)

Po zakończeniu II wojny światowej społeczeństwo polskie wobec nowej władzy zachowywało różne postawy: od pełnego poparcia do całkowitej negacji. Negujący system komunistyczny w każdej postaci traktowali władzę, jako obcą agenturę i przeciwstawiali się jej zarówno w sposób otwarty jak i zbrojny, kontynuując działalność konspiracyjną przeciwko okupantowi sowieckiemu i jego polskim współpracownikom. W okresie 1945 – 1947 próbą przeciwstawienia się dominacji komunistów była działalność Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL) i Stronnictwa Pracy (SP). PSL na ziemi myszkowskiej stanowił poważną siłę polityczną do 11 czerwca 1946 roku, kiedy przedstawiciele Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego dokonali zawieszenia działalności PSL w powiecie zawierciańskim pod zarzutem współpracy z podziemiem niepodległościowym. SP miało swoje koło w Żarkach. Zawiesiło ono swą działalność po referendum ludowym. W skład podziemia niepodległościowego na ziemi myszkowskiej wchodził: oddział Władysława Musialika „Bolesława”, oddział Stanisława Wencła

27 K. Miroszewski, *Stan wojenny na ziemi myszkowskiej w świetle dokumentów Służby Bezpieczeństwa*, „Zeszyty Myszkowskie” 2017, nr 4, s. 105.

„Twardego” i oddział Lucjana Słonczycki „Drabiny”. Rok 1947 zakończył działalność opozycji. Próby odrodzenia opozycji antykomunistycznej na ziemi myszkowskiej nastąpiły w II połowie lat 70-tych. Współpracę z Komitetem Obrony Robotników nawiązali m.in. Ireneusz Maligłowska i Leopold Kazimierz Gondro.

Słowa kluczowe: Opozycja antykomunistyczna, Polska Ludowa, ziemia myszkowska

Summary

Kazimierz Miroszewski

Anti-communist Opposition in the Myszków Region during the Polish People’s Republic (until 1980)

After the end of the Second World War, the attitudes of Polish society towards the new powers varied significantly – from full support to total negation. Those against the communist system treated the communist authorities as foreign agents and opposed them in an open way, also military, through the underground resistance movement against the Soviet occupant and its Polish collaborators. In 1945 – 1947 one form of opposing the communists was the activity of the agrarian and Christian-oriented Polish People’s Party (Polish abbreviation: PSL) and the Christian democratic Labour Party (Polish abbreviation: SP). In the Myszków region, PSL constituted a substantial political force until June 11th, 1946, when the Ministry of Public Security suspended all PSL activities in the Zawiercie district on suspicion of their collaboration with Polish independentist underground. SP was based in Żarki; following the People’s Referendum of 1946 it suspended its activity. The independentist underground operating in the Myszków region included squads led by Władysław Musialik (“Bolesław”), Stanisław Wencel (“Twardy”) and Lucjan Słonczycki (“Drabina”). The year 1947 brought an end to resistance movements, and attempt to revive anti-communist opposition in the Myszków region were only made in mid-1970s., when Ireneusz Maligłowska

and Leopold Kazimierz Gondro, among others, started to cooperate with the Workers' Defence Committee (Polish: Komitet Obrony Robotników, abbreviated to KOR).

Key words: Anti-communist opposition, Polish People's Republic, Myszków region

Bibliografia

I. Archiwa

Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, sygn. IPN Ka 02/1482.

II. Dokumenty opublikowane

Kozłowski R., Sziling J., *Historia PRL 1944-1950. Wybór źródeł*. Cz. I. Toruń 1978.

III. Opracowania

Durka J., *Oddział Władysława Musialika „Bolesława” w latach 1939-1947. Z dziejów polskiego podziemia niepodległościowego*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2005, nr 24.

Dziuba A., *Podziemie poakowskie w województwie śląsko-dąbrowskim w latach 1945-1947*. Kraków 2005.

Eisler J., *Czterdzieści pięć lat, które wstrząsnęły Polską. Historia polityczna 1944-1989*. Warszawa 2018.

Miroszewski K., *70 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Rzeniszowie*. Rzeniszów 2018.

Miroszewski K., Durka J., Nita M., Związek J., *Po obu stronach Warty. Zarys dziejów Myszkowa*. Myszków 2010.

Miroszewski K., *Ruch ludowy na ziemi myszkowskiej w latach 1939-1949*, „Zeszyty Myszkowskie”, z. 1.

Miroszewski K., *Stan wojenny na ziemi myszkowskiej w świetle dokumentów Służby Bezpieczeństwa*, „Zeszyty Myszkowskie” 2017, nr 4.

Miroszewski K., *Życie polityczne w powiecie zawierciańskim (1945-1947)*.

W: *Pierwsze lata komunizmu w powiecie zawierciańskim (1945-1947)*.
Red. W. Dubiański. Katowice-Kraków 2007.
Rotarski W., *Zarys historii NSZZ „Solidarność” w Myszkowie w latach
1980-1990*, „Zeszyty Myszkowskie” 2017, nr 4.